

לכהנים". יש שהגיהו בלשון הרמב"ם: "או גר" במקום "או גוי" (מסקנת מהר"י קורקוס; חק נתן), אולם בכתבי היד של הרמב"ם לא מצינו גרסה כזו (ראה ילקוט שינויי נוסחאות בסוף מהדורת פרנקל).

לאידך גיסא, יש אומרים שהרמב"ם גרס בגמ' "עולת גויים" במקום "עולת גרים" (כסף משנה). בשטמ"ק (אות ט) מופיעה גרסה בלא "עולת גרים" או "עולת גויים" כלל, וכן גרסת רש"י, ובדקדוקי סופרים תמך גרסה זו מכת"י ודפוסים ישנים.

לאור גרסה זו יש לשאול: מניין למד הרמב"ם שאין הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה? בעל ברכת הזבח מתרץ, שהרמב"ם מבין בדעת רבי יהודה שהביטוי "עולת איש" בא למעט רק עולת הקדש, ולא את עולת הגר, ופסק כמותו לגמרי (וראה הסברים נוספים בזבח תודה).

סיכום

נאמר בתורה שעור העולה ניתן לכהנים, ולפי משנתנו דין זה נאמר בכל קדשי קדשים. בסוגיה מובאות כמה דעות לגבי הביטוי "עולת איש": לפי המשנה ביטוי זה ממעט עולה פסולה, לפי רבי יהודה – עולת הקדש, ולפי רבי יוסי ברבי יהודה – עולת גר שמת ואין לו יורשים.

מהתוספתא ומתורת כהנים משמע שרבי יוסי ברבי יהודה אינו חולק על אביו אלא מוסיף עליו, ומהתוספתא עולה, שחכמים חולקים על שני התנאים הללו.

הרמב"ם פוסק שעור עולה פסולה אינו ניתן לכהנים, וכן עור עולת הקדש, אבל עור עולת גר ניתן לכהנים. טעמו, שמסוגיית הגמ' משמע שהלכה כר' יהודה (אחרונים). לעומת זאת הרי"ד פוסק, כנראה, כשיטת חכמים, שעור עולת הקדש ועולת גר ניתנים לכהנים.

לגבי עולת הקדש הובאו בגמרא כמה הסברים: א. עולה הבאה מן המותרות (רבי חייא בר יוסף). ב. עולה שהקדישה בעליה לבדק הבית (רבי ינאי). ג. עולה של מי שהקדיש את כל נכסיו לבדק הבית והיו בנכסיו זכרים הראויים להקרבה (רב המנונא). הדעה הראשונה נדחתה בגמרא, והרמב"ם פוסק להלכה כשתי הדעות האחרונות, שעורות אלה אינם לכהנים. לגבי עולה שהוקדשה בכלל כל נכסיו, מרש"י משמע שלפי הדעה שהיא נמכרת למי שזקוקים לקרבן עולה – עורה שייך לכהנים, והרמב"ם סובר שגם עור עולה זו שייך לבדק הבית.

שדינן שיקרבו עולות לאחר שימכרו, כרבי אליעזר (לביאורים אחרים לדעת הרמב"ם עיין שפת אמת כאן וחזון יחזקאל על התוספתא זבחים יא,ד).

אולם דעת רש"י אינה כן, שכן פירש את לשון הגמרא "ואפילו לרבי יהושע" באופן אחר, שאף על פי שרבי יהושע סובר שכונת המקדיש היא להקדיש את בהמותיו לקרבן – מודה הוא שאין כונת המקדיש להקדיש גם את העור כקרבן, אלא הוא מתכוון להקדיש את העור לבדק הבית. מכאן שלדעתו לרבי אליעזר אין הלכה כך, ומשעה שמכרו הגזברים את הבהמה למחוייב עולה – הפכה הבהמה ל"עולת איש" לכל דבר, ואין היא יותר עולת הקדש אלא עולת מי שקנאה, ועורה ניתן לכהנים. לפי דבריו לשון רב המנונא "מוקמינא ליה במקדיש נכסיו וכדברי יהושע" מובנת כפשטה.

העולה מדברים אלה, שנחלקו רש"י והרמב"ם בדין נתינת העור לכהן בעולת מי שהקדיש נכסיו. לדעת הרמב"ם, גם אם הגזברים מוכרים אותם לאנשים פרטיים – עדיין העור שייך להקדש ולא לכהנים, ואילו לרש"י במקרה זה העור לכהנים.

עולת גר שמת ואין לו יורשים

כאמור, לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הביטוי "עולת איש" בא למעט עולת גר, שאינו איש, והגמרא מסבירה שמדובר בגר שמת ואין לו יורשים, שעולתו קרבה, אך כיון שאין לה בעלים – אין עורה ניתן לכהן. בברייתא בהמשך הגמרא נאמר שמהמילים "עור העולה" יש לרבות גם עולות גרים, נשים ועבדים, שעורותיהן ניתנים לכהן, ובפשטות גם "עולת גרים" שבברייתא זו היא עולת גר שמת ואין לו יורשים (כמו שכתב הראב"ד על התו"כ, פרשת צו, פרק ט,א), ואם כן משמע מברייתא זו שלא כדעת רבי יוסי ברבי יהודה.

הרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות ה,כא), כפי שהוזכר, אינו מזכיר כלל עולת גר, ומסתמית דבריו נראה שעור עולת גר ניתן לכהן. כך גם משמע מסיום דבריו: "לא נאמר איש אלא להוציא ההקדש", הרי שאין ממעטים מ'איש' את עולת הגר.

לכאורה, פסק הרמב"ם מבוסס על הברייתא, המרבה עולת גרים לעניין נתינת העור לכהן; אך מלשון הרמב"ם נראה שלא גרס בברייתא את המילה "גרים", שכן הוא פוסק: "אחד עולת איש או אשה או גוי או עבד – עורותיהן

מערכה ער. זכיית הכהנים בעור קדשים שנפסלו (קג-ב-קד,א)

לומדת המשנה (קג,א), שזכות הכהנים בעור אינה אלא בעולה כשרה, ש'עלתה לאיש', בניגוד לעולה שנפסלה, כגון

נאמר בתורה: "והכהן המקריב את עולת איש עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה" (ויקרא ז,ח). מכתוב זה

שם שזה גם לדעת רבי, עיין שם, וכיוצא בזה נאמר בהמשך לגבי עור קרבן שדמו לן. אם כן, לדעתו היתר העור תלוי בשני תנאים: שהקרבן ירצה, כלומר שהדם יזרק בכשרות (אפילו לאחר שהבשר כבר נפסל), ושבעת פסולו של הבשר העור יהיה מופשט.²

מצינו מקרה מיוחד שבו לשיטת תנאים מסוימת הכהנים זוכים בעורו של קרבן פסול, והוא כשרק בתום הקרבתו התגלה בו פסול שלא היה ידוע כלל מתחילה, כגון שנמצא טריפה, ועל כך ראה במערכה הבאה. עוד מצינו שיטה מחודשת ברא"ש, שלדעתו גם זריקת דם פסול מתירה את העור, אם זהו פסול ש"אם עלה לא ירד", ושיטתו צריכה עיון.³

ביורור טעמי החולקים

לכאורה נראה שיש כאן מחלוקת אחת, האם הגורם המתיר את העור הוא ההפשט או הזריקה, בין לקולא ובין לחומרא. ברם, מעיון בסוגיה מתברר שיש לפנינו שתי מחלוקות שונות בין תנאים אלו.

א. כאשר הקרבן הוקרב כהלכתו, זריקת הדם התירה את הבשר ואת העור. אם לאחר מכן אירע פסול בבשר בעוד העור מחובר לו – הבשר נתחייב בשריפה, ורבי מחדש שהעור בטל לבשר ונגרר אחריו, ובוזה חולק רבא"ש וסובר שהעור מותר.⁴ בגמ' לעיל (פה,א) משתמע שמחלוקתם נעוצה בדרשה "והפשט את העולה ונתח אותה – כשרה ולא פסולה", שלדעת רבי כל עולה פסולה בכלל דין זה שאין מפשיטים אותה, ואילו לדעת רבא"ש מדובר רק על פסולה שלא היתה לה שעת הכושר (להפשט. רש"י), דהיינו שהדם לא נזרק בכשרות.⁵

ומטמא בבית הבליעה (סח,ב). והדברים מפורשים בתוספתא (זבחים ט,ב), שאותו ואת בנו שעלו למזבח ירדו (ושמא הרא"ש מחלק בין מחוסר זמן בגופו, כמו אותו ואת בנו, למחוסר זמן בבעליו, כמו אשם גזלות לפני השבת הגזילה, אבל לגבי שחוט חוץ מפורש במשנה שהוא הדין למחוסר זמן בבעליו). וכך נקטו הרבה ראשונים, עיין תוס' זבחים יב,א ד"ה יום להרצאה וחולין מ,א ד"ה חייב ופא,א ד"ה יום להרצאה ורמב"ן ורשב"א ותוס' הרא"ש עצמו שם, רמב"ם הל' פסולי המוקדשין ג,ה (בהשוואה להל' איסורי מזבח ג,יא), וראב"ד בהל' יג שם. ובקרו אורה כאן ובאבני נזר (או"ח סי' תנ"ג), העירו גם בזה על הרא"ש.

4. בחידושי רא"ל מאלון (סי' כט) הסביר שרבי לשיטתו בברייתא לעיל קג,ב: "שבכל מקום העור הולך אחר הבשר". על פי זה מוסבר גם מדוע העור נשרף, ותמה על כך הגר"ז כאן, שכן קיימא לן: "כל שפסולו בגופו – ישרף מידי; בדם ובעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה" (פסחים פב,ב), וכאן לכאורה העור עצמו לא נפסל, אלא שלא הותר, ומדוע ישרף? ולכאורה גם עיבור צורה לא יועיל לו, שאינו נפסל בלינה. אבל הסברה שהעור נגרר אחר הבשר מיישבת קושי זה (רא"ל מאלון, ועיי"ש בדעת רבא"ש בזה).

5. יש לשאול, מדוע יש צורך בשתי דרשות למעט עור עולה פסולה מהפשט, האחת "ונתח אותה" והשניה מ"עולת איש" (ושתייהן מקורן בספרא)? לדעת רבי יש לומר, ש"ונתח אותה" מלמד שאין מפשיטין עולה פסולה אפילו אם נזרק דמה כדן ועלתה לאיש, ואילו ב"עולת איש" מתחדש שאפילו הופשטה אין ההפשט מועיל אלא אם כן הדם נזרק בכשרות. ברם לדעת רבא"ש הדין הראשון אינו נכון, ולא ברור אפוא הצורך בשני לימודים. ושמה לדעתו שני המיעוטים עוסקים בעולה שדמה לא נזרק בכשרות, והמיעוט מ"ונתח אותה" מלמד רק למעט פסולה שהועלתה למזבח, שאין בה מצות הפשט וממילא עורה מוקט, אבל כשלא הועלתה למזבח עדיין היה מקום לחשוב שעורה לכהנים, ועל כך מלמד הכתוב "עולת איש". בספרי זוטא (פיסקא

שהיתה בה מחשבה הפוסלת¹. הסוגיה עוסקת בשאלה, מה הדין כשלא אירע דבר הפוסל את הקרבן בכללו, אלא דבר הפוסל את בשר הקרבן בלבד, כגון שנטמא או יצא אל מחוץ לעזרה: האם הדבר שולל את זכות הכהנים בעורו?

מחלוקת התנאים

בגמ' מובאת מחלוקת תנאים באשר לעור שהופשט לפני זריקת הדם ואחר כך נפסל הבשר, האם זריקת הדם לאחר מכן תועיל להתיר את העור: לדעת רבי העור נותר, ולדעת ר' אלעזר בן ר' שמעון אינו נותר. ומחלוקת הפוכה ביניהם במקרה שהדם נזרק בכשרות ולאחר מכן אירע פסול בבשר, בטרם הופשט העור: לדעת רבי העור ישרף עם הבשר, ולדעת רבא"ש ניתן להפשיט את העור והכהנים יזכו בו. נמצא, שלדעת רבי שעת ההפשט קובעת: אם בשעת ההפשט הבשר היה כשר – העור כשר, גם אם הבשר יפסל לאחר מכן; ואם בשעת ההפשט הבשר היה פסול – העור פסול, גם אם פסול הבשר נוצר רק לאחר הזריקה. לעומת זאת לדעת רבא"ש שעת הזריקה קובעת: אם בשעת הזריקה הבשר היה פסול – גם העור פסול, אפילו אם היה מופשט; ואם בשעת הזריקה הבשר היה כשר, ונפסל לאחר מכן – העור כשר, אפילו אם עודנו מחובר.

עם זאת, גם רבי מודה שזריקת הדם היא המתירה את העור לכהנים, כלשונו: "הדם מרצה על העור", וכדברי המשנה (לעיל מג,א): "העולה דמה מתיר את בשרה למזבח ועורה לכהנים", וכן במעילה (ט,א): "העולה... משנזרק דמה... אין מועלין בעורות". ואם הדם נפסל – זריקתו אינה מועילה להתיר את העור, כפי שנאמר בתוספתא (זבחים יא,ה): "שחטו והפשיטו ולא הספיק לזרוק את הדם עד שיצא... אף על פי שנזרק הדם – עור ובשר אסורים" (ומוכח

1. במשנה ובגמ' מבואר שמדובר על מחשבת פסול כגון חוץ לזמנו ומקומו, אבל מחשבה על העולה שלא לשמה אינה מעכבת את היתר העור, שכן הקרבן כשר הגם שאינו עולה לבעליו לשם חובה. לפי זה כתב הרמב"ם בפירושו המשנה, ש'עלתה לאיש' אינו בדוקא, אלא שעלתה למזבח. ובטהרת הקודש והרש"ש סוברים שגם עולה שלא לשמה נחשבת 'עלתה לאיש' בתורת קרבן נדבה.

2. כך הוכיחו בדעת רבי בקרן אורה, ליקוטי הלכות ושפת אמת, וכך נראה מתוס' (ד"ה ומודה, לגרסת השטמ"ק אות כט). בקרן אורה הציע לפרש כך את היחס בין המשניות בפרקנו: המשנה הקודמת: "כל שלא זכה המזבח בבשרה – לא זכו הכהנים בעורה" מציינת את התנאי שהדם יזרק בכשרות, ואילו משנתנו מציינת את התנאי שהעור יופשט לפני שהבשר נפסל; ותמה מדוע הגמ' בדיון על היחס בין המשניות לא פירשה כן.

3. הרא"ש המובא בשטמ"ק (בבא קמא קיא,א) נוקט, שקרבן שהופשט ואחר כך נפסל בקודש באופן שאם עלה למזבח לא ירד – זכו הכהנים בעורו. על פי זה הסביר את הסוגיה שם, לפיה זכו הכהנים בעורו של אשם גזילות פסול שהוקרב לפני השבת הגזילה (התקשו בזה תוס' כאן ד"ה ומודה, וראה במערכה הבאה), ולדעתו הטעם לכך משום שאשם גזילות שהוקרב לפני השבת הגזילה הרי זה מחוסר זמן, שאם עלה לא ירד. כיוצא בזה כתב גם בטהרת הקודש כאן, והסביר שהברייתא לעיל קג,א, האומרת שקרבן שנשחט חוץ לזמנו אין עורו לכהנים, הרי זה משום שפיגל לפני ההפשט. וכך ביאר הר"י קורקוס בדעת הרמב"ם, ראה להלן הערה 16. בקרן אורה ובזבחי אפרים תמהו על שיטה זו מן התוספתא הנ"ל (יש מי שתיקן שהתוספתא סוברת כר' יהודה שדם שיצא אם עלה ירד, אבל הרי התוספתא אומרת כן גם לגבי דם שלן, שלכולי עמלא אם עלה לא ירד).

קושי אחר בתירוץ הרא"ש הנ"ל, שמכמה מקומות נראה שקרבן המחוסר זמן נחשב כאין פסולו בקודש, ואם עלה – ירד, שהרי השוחטו בחוץ פטור (ק"ב,ב)

שלדעת ר' אליעזר הכל מודים שהזריקה מתירה את העור אף על פי שהבשר פסול⁶, ומחלוקתם אינה אלא בדעת ר' יהושע.

באיזה מצב נחלקו רבי ור' אלעזר בר' שמעון?

על פי האמור, לא ברור באיזה מקרה נחלקו רבי וראב"ש: אם לגבי הדין לכתחילה, האם ניתן לזרוק את הדם ולהתיר את העור, הרי כשהבשר נפסל – לכתחילה אין זורקים את הדם, ולכאורה לא יתכן שרבי יתיר לזרוק את הדם רק לצורך העור!⁷ ואם לגבי הדין בדיעבד, כשזרק את הדם בעוד הבשר פסול, הרי ר' יהושע סובר שהקרבת הורצה, ומה טעמו של ראב"ש האוסר את העור לכהנים? ואם מדובר בבשר שאבד לגמרי, זריקת הדם פסולה אף בדיעבד, תסוב השאלה על רבי, מאיזה טעם הכשיר את העור?

לשון הגמ': "מאן דאמר לא הורצה – כר' יהושע; מאן דאמר הורצה אמר לך: עד כאן לא קאמר ר' יהושע התם אלא בבשר, דליכא פסידא לכהנים, אבל עור, דאיכא פסידא לכהנים, אפילו ר' יהושע מודה, מידי דהוה אדיעבד, דתנן: נטמא בשר או נפסל או שיצא חוץ לקלעים... מודה ר' יהושע שאם זרק הורצה". נחלקו הראשונים בביאור הדברים, ומצינו שלוש שיטות בדבר:

א. שיטת רש"י (ד"ה אבל וד"ה מידי): אם הבשר הפסול עודנו קיים – מודה ראב"ש שהזריקה בדיעבד מועילה להתיר את העור, ונחלקו רק כשהבשר אבד לגמרי: ראב"ש סובר, על פי הכללים הנ"ל, שהזריקה פסולה ואינה מועילה לעור, ואילו רבי מחדש שאף על פי שהקרבת פסול – הזריקה מתירה את העור, שכן פסול הקרבן מחמת העדר בשר להקטרה הוא פסול קל במיוחד, כפי שמוכח מהדין שאם הבשר הפסול עודנו קיים הקרבן כשר בדיעבד.

תוס' (ד"ה מאן) כותבים שפירוש רש"י דחוק, ואכן פירושו מעורר כמה קשיים: א. מלשון הברייתא בה נחלקו רבי וראב"ש נראה שמחלוקתם מוסבת על בשר פסול שעודנו קיים, ולא דווקא כשאבד (וכך ברור יותר מן התוספתא הנ"ל, המדגימה את מחלוקתם בבשר שנטמא או לך או יצא. זבחי אפרים). ב. מסברה קשה לומר שרבי יכשיר את עורו של קרבן פסול, אפילו הוא פסול קל, שהרי למדנו "עולת איש – עולה שעלתה לאיש" (שפת אמת). ג. מה הראיה מכך שר' יהושע הכשיר בדיעבד בבשר פסול שיכשיר גם את העור כשהבשר איננו? (צאן קדשים וחק נתן⁸). ד. הסברה "פסידא

ב. במצב ההפוך, שהעור כבר הופשט ולאחר מכן הבשר נפסל וטרם נזרק הדם, הגמ' מבארת שתנאים אלו נחלקו בשאלה אחרת: האם בכלל יש הצדקה לזרוק את דם הקרבן על המזבח בהעדר בשר הכשר להקטרה, והאם זריקה שכזו מועילה להכשיר את הקרבן ולהתיר את עורו? רבי סובר שהזריקה מועילה, ואילו ראב"ש חולק בדבר.

שריפת קרבן עם עורו בבית הדשן שבעזרה. קרבן פסול - אין הכהנים זוכים בעורו, אלא ישרף עם הבשר. לדעת ר' אלעזר בר' שמעון, אם הפסול אירע לאחר זריקת הדם, והפסול היה בבשר בלבד ולא בזבח בכללו, כגון שהבשר יצא מן העזרה - העור יופשט והכהנים יזכו בו. לדעת רבי, גם במקרה זה העור הולך אחר הבשר.

מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע

הגמ' מביאה מחלוקת בין ראשוני התנאים בשאלה האם ניתן לזרוק את הדם בהעדר בשר הכשר להקטרה. דעת ר' אליעזר שהדבר אפשרי ("דם אף על פי שאין בשר"), ואילו ר' יהושע סובר: "אם אין בשר – אין דם", על פי הכתוב: "ועשית עולותיך הבשר והדם" (דברים יב, כז). דין זה מתחלק לשלושה מצבים: כשאין בשר או חלב הכשרים לאכילה או הקטרה – לכתחילה אין לזרוק את הדם. בדיעבד, אם זרק את הדם, והבשר הפסול קיים לפנינו, אלא שנטמא או יצא מהעזרה – זריקתו כשרה; ואם הבשר איננו קיים, כגון שאבד או נשרף – זריקתו פסולה (פסחים עח, ב). על פי מחלוקת זו דנה הגמ' במחלוקת רבי וראב"ש, וקובעת

יח, ט) מופיעה דרשה שלישית: "זה יהיה לך... אלו העורות. יכול אף עורות הפסולין? ת"ל זה יהיה לך".

6. יש בכך חידוש, שהיתר העור תלוי בכשרות הקרבן ולא בכשרות הבשר, וראה להלן הערה 11 בשיטת התוספתא. על פי זה כתב בעל דם זבחים, שזריקת דם שמכפרת אבל לא מתירה את הבשר להקטרה, כגון זריקה שאינה במקומה לדעה 'שלא במקומו כמקומו דמי' (עיין מערכה סז, על היתר הבשר להקטרה), אף היא מתירה את העור.

7. שהרי ר' יהושע לומד מ"הבשר והדם" שאם אין בשר אין דם, ועור איננו בשר,

וגם אינו שוה לו במדרגתו, שכן הבשר נועד לאכילת מזבח או אכילת אדם בקדושה, מה שאין כן העור, היוצא לחולין.

8. וביאר בחק נתן, שאמנם רש"י הרגיש בזה ותיירץ שההכשר בדיעבד מוכיח שר' יהושע מחשיב את העדר הבשר כפסול קל, ומכל מקום הרי זה דוחק. יש להבהיר יותר את שורש המחלוקת בדבר: נראה שכונת רש"י לומר, שפשטות הדרשה של ר' יהושע מחייבת שהבשר יהיה כשר להקטרה, ורק בתנאי זה ניתן לזרוק את הדם, ולכאורה מה לי אם הבשר נפסל או אבד לגמרי, ומדוע ר' יהושע מכשיר בדיעבד בנפסל? אות הוא שר' יהושע מקל בכללות העניין, ולכן יש מקום להקל משום הפסד

מאיך גיסא, פירושו מסתייע מהמשך הגמ', הדנה בדברי ר' חנינא סגן הכהנים: "מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה". הגמ' מקשה כיצד יתכן שר' חנינא לא ראה מעולם שעור נשרף, "והאיכא אחר הפשט וקודם זריקה?", ומשיבה "כרבי סבירא ליה". אם גם רבי מודה שלכתחילה אין זורקים את הדם – מה הועילה הגמ' בתשובתה?¹¹

שיטת משנתנו - כרבי או כר' אלעזר בר' שמעון?

המשנה הקודמת (קג,א) תולה את זכות הכהנים בעור בהיתר הבשר להקטרה: "כל שלא זכה המזבח בבשרה - לא זכו הכהנים בעורה", ומשתמע שאם הבשר יפסל לפני זריקת הדם – העור פסול אפילו אם הופשט. מאיך, נאמר במשנה הבאה: "כל הקדשים שאירע בהן פסול... לאחר הפשטן – עורותיהן לכהנים", אף על פי שהבשר פסול! הגמ' מיישבת את הסתירה בשני אופנים: א. אביי – המשנה סוברת כרבי, שזריקת הדם מתירה עור שהופשט אף על פי שהבשר פסול, אלא ש"אין הפשט קודם זריקה", כלומר, כיון שלכתחילה יש להודרו בזריקת הדם ורק לאחר מכן להפשיט את העור, מבחינה מעשית אין זה מצוי שהעור יופשט קודם הזריקה, ולפיכך המשנה הקודמת לא דקדקה בדבר. ברם, אם יתרחש מצב כזה שעור יופשט לפני הזריקה והבשר יפסל והדם יזרק – העור נותר לכהנים¹². ב. רבא – המשנה כראב"ש, ו"לאחר הפשטן" פירושו: לאחר שנעשו ראויים להפשט, דהיינו שנזרק הדם, ובהתאם למשנה הקודמת¹³.

דכהנים" יש לה מקום ביחס לאיסור דרבנן, אך אין זה טעם מספיק לקולא בדאורייתא.

ב. שיטת תוס': המחלוקת מוסבת על בשר פסול שעודנו קיים, והכהן עבר וזרק את הדם. במצב זה הסברה הפשוטה נוטה לדעת רבי המכשיר, אבל ראב"ש מחדש גזירה מדרבנן לפסול את העור, מחמת המקרה הדומה של בשר שאבד לגמרי, כשם שר' יהושע אסר לכתחילה לזרוק מטעם זה¹⁴. ועל כך עונה רבי, שכשם שבדיעבד ר' יהושע מחלק בין נפסל לאבד, ולא גזר באחד משום השני, כך גם אין לגזור על העור, מחמת הפסד של הכהנים.

יש קושי בשני הפירושים, שכן מלשון הגמ' "מידי דהוה אדיעבד" משתמע שעד כאן דיברנו על הדין לכתחילה¹⁵.

ג. שיטת המיוחס לר"ח: "דר' יהושע לא אמר אם אין בשר אין דם אלא משום דליכא פסידא דכהנים, דלכתחילה לא ילקרב לדם כיון שאין בשר, אבל להתיר העור לכהנים מיקריב הדם אע"פ שאין בשר, והוה ליה כדאיבעד ור' יהושע מודי דאי עבד הורצה". לדעתו רבי וראב"ש נחלקו על הדין לכתחילה, ורבי מתיר לזרוק את הדם למרות שהבשר נפסל.

פירוש זה מוקשה מלשון הברייתא "הדם מרצה... אין הדם מרצה", שמשמעו שהדיון על דיעבד כשכבר נזרק הדם, ובפרט מלשון הגמ' "מאן דאמר הורצה... ומאן דאמר לא הורצה". ושואל לדעתו הגמ' במסקנתה "מידי דהוי אדיעבד" חוזרת בה מהבנה זו.

שהזריקה לא מועילה כלל לרצות, כדעת ר' יהושע וכפי שביארה הגמ', אלא מטעם אחר, שלדעתו היתר העור לכהנים תלוי בהיתר הבשר למזבח, כפשוטו לשון המשנה הקודמת: "כל שלא זכה המזבח בבשרה לא זכו הכהנים בעורה". וכך משתמע מלשון הברייתא כאן: "הורצה בשר שעה אחת – יפשיטנו ועורו לכהנים". ולשון המיוחס לר"ח: "דר' אלעזר סבר הבשר מתיר העור, לא הדם".

12. רש"י ד"ה ומודה רבי. המיוחס לר"ח פירש אחרת, שמודה רבי שהפשט אינו מועיל קודם הזריקה, ואם הבשר נפסל לפני הזריקה – העור אסור אע"פ שהופשט. לפי זה יש רק מחלוקת אחת בין רבי לראב"ש, כשהבשר נפסל אחרי הזריקה ובטרם הופשט העור, שרבי אוסר וראב"ש מתיר, ואין מקרה שבו רבי מקל מראב"ש. פירוש זה מוקשה, שכן לשון רבי "הדם מרצה על העור בפני עצמו" משמעה שבשעת הזריקה העור מופשט ואז הדם מרצה, ודוחק לפרש שהדם מתיר את העור רק אם לאחר מכן, כשהבשר יפסל, יהיה העור בפני עצמו. ועוד, שלשון ראב"ש "אין הדם מרצה על העור בפ"ע" מוכיחה שבזה ראב"ש מחמיר מרבי. גם הקישור של הגמ' בין דברי רבי לבין שיטת ר"א "דם אע"פ שאין בשר" מוכיח שרבי מתיר עור שהופשט לפני הזריקה; ונראה שלדעת המיוחס לר"ח הדברים נאמרים אליבא דרבא בלבד. ובהמשך הגמ': "והאיכא אחר הפשט וקודם זריקה... ר' חנינא כרבי סבירא ליה. ואב"א... אין הפשט קודם זריקה", לדבריו צ"ל שהרישא כרבא והסיפא כאביי, אלא שהמיוחס לר"ח גורס ומפרש שם אחרת.

13. על החידוש בשתי המשניות, על פי שתי השיטות, עיין בפנים מאירות.

בגמ' לעיל (פה,א) נדונה המשנה (פד,א): "שחטה בראש המזבח – יפשיט ונתח במקומה". לדעה בגמ' שם שאין הפשט וניתוח בראש המזבח, הועמדה משנה זו בעולה שדמה נזק כהלכה ואחר כך נפסלה, שאם יורידנה – לא יוכל להעלותה, ולכן אין ברירה אלא להפשיט ולנתח בראש המזבח, וכדעת ראב"ש שקרבן פסול שהיתה לו שעת הכשר טעון הפשט וניתוח.

הכהנים גם בבשר שאבד. ברם, תוס' נוקטים שיש הבדל מהותי בין בשר שנפסל לבשר שאבד: ר' יהושע מכשיר בבשר שנפסל ועודנו קיים מפני שלדעתו הרי הוא נחשב כראוי להקרבה, וזאת משום שמדובר בפסולים מסוימים ששייכת בהם הקרבה, כגון מחמת שהציץ מרצה על הטמא (עיין תוס' פסחים לדב ד"ה שאם, וכך מוכח בגמ' שם, שלא בכל פסול יאמר ר' יהושע שבדיעבד הורצה). ואדרבה, מדאורייתא ראוי אף לזרוק את הדם לכתחילה, ורק מדרבנן נאסר הדבר (תוס' כאן ד"ה מאן: "דגזר נטמא... אטו אבוד ושרוף"). לפיכך, אין מקום כלל להסיק מהקולא בבשר שנפסל שנקל גם בבשר שאבד.

9. לכאורה ההשוואה קשה, שכן בזריקה האיסור רק לכתחילה, ואילו העור נפסל אף בדיעבד. אך טעמו של דבר, שגם בדם היה מקום לפסול אף בדיעבד, אלא שאין בכוחם של חכמים לפסול מדרבנן את הקרבן ולגרום לבעליו להביא קרבן חדש שמדאורייתא הרי הוא חולין בעזרה, אבל בעור יכלו לפסולו (חק נתן, ועוד).

10. אולי מטעם זה הגיה בשט"מ (אות ד): "מידי דהוה איוצא".

11. כמה אחרונים התקשו בדבר, ופירושו שלפי תירוצו זה ר' חנינא סגה"כ סובר כר' אלעזר שדם אע"פ שאין בשר, ולכן ניתן לזרוק לכתחילה (לשם זבח; טהרת הקודש; חמדת דניאל).

גם מן התוספתא (זבחים יא,ה-ו) ניתן להבין שלדעת רבי זורקים את הדם לכתחילה, שכן היא מזכירה מקרה שהדם נטמא או יצא או לו, ואומרת על כך "הדם לא יזרק" (כצ"ל, כפי שהגיהו כל המפרשים), ואילו לגבי מקרה שהזבח נטמא או יצא או לו נאמר: "ואחר כך זרק את הדם", ומן הניגוד למקרה של טומאת הדם משתמע שבטומאת הזבח הדם יזרק. אלא שעל פי דיוק זה משתמע מן התוספתא יתירה מזו, שגם לדעת ראב"ש הדין כך (שהרי התוספתא מפרטת את כל המקרים שבהם נחלקו או הסכימו!) לפי זה סברתו שהדם אינו מרצה על העור בפני עצמו איננה מחמת

פסק הרמב"ם: הלכה כרבי

משנה' כראב"ש, והרי הלכה כרבי נגד אביי! כמה טעמים נאמרו במפרשים להכרעה כאביי: פשט המשנה כדבריו (ר"י קורקוס הל' מעה"ק שם); גם לרבי אין זה 'סתם' גמור כראב"ש, שכן ר' חנינא סגה"כ סובר כרבי (שפת אמת); גם מדברי ר' עקיבא "המפשיט את הבכור" וכו' משתמע כרבי, שפסול שקודם ההפשט אוסר את העור (ליקוטי הלכות); סתימת הסוגיה בהמשך, בהסבר דעת ר' חנינא סגה"כ, שאין הפשט קודם זריקה, וכאביי (ליקוטי הלכות; מעיל שמואל).

שיטת הרמב"ם בפסול שאחר ההפשט ולפני הזריקה

לא ברור לגמרי מדברי הרמב"ם מה הדין במחלוקתם השניה של רבי וראב"ש, בקרבן שהופשט לפני הזריקה ואחר כך נפסל. כאמור, הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות כותב: "כל קדשי קדשים שאירע בהן פסול קודם הפשטן – אין עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן – עורותיהן לכהנים", אבל מכיוון שכתב שאין הפשט לפני הזריקה – יתכן ש"לאחר הפשטן" נאמר על פי המציאות הרגילה, ש"לאחר הפשטן" הוא גם לאחר הזריקה.

בהל' פסולי המוקדשין הנ"ל כתב הרמב"ם: "...שהקרבן... אם נפסל קודם הפשט – הרי העור כבשר וישרף הכל. וכן זבח שהופשט ונמצא טריפה, או שנפסל במחשבת הזמן או מחשבת המקום, הואיל ולא נרצה הזבח – ישרף העור, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים... וזבח שהופשט קודם זריקה אינו פסול".

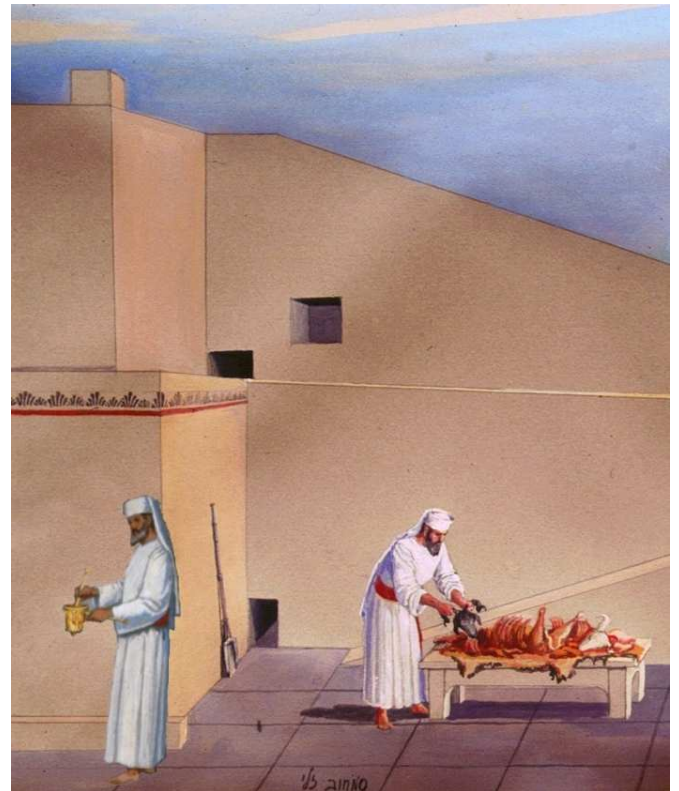
המפרשים דנים בפירוש המשפט אודות זבח "שנפסל במחשבת הזמן... ישרף העור". יש מפרשים שבא הרמב"ם לומר שגם אם פסול זה היה לאחר ההפשט – העור ישרף, שכן לא נרצה הזבח (חק נתן; ליקוטי הלכות). גם לפי ביאור זה, נראה מן הנימוק "שכן לא נרצה הזבח", ומן הדוגמאות של פסול טריפה או מחשבה, שמדובר על פסול הזבח כולו, אבל פסול בבשר בלבד אינו פוסל את העור.

מאידך, לא נאמר ברמב"ם שיש היתר לזרוק את הדם גם כשהבשר פסול כדי להתיר את העור, ואף לא נאמר שאם זרק הקרבן כשר בדיעבד אפילו בהעדר בשר כלל. נראה, אם כן, שהרמב"ם נסמך בנקודה זו על דבריו בתחילת הל' פסולי המוקדשין (א,ל-לד) בעניין "אם אין בשר אין דם", שם נקט כדעת ר' יהושע וכחילוק בדיעבד בין נטמא ויצא לבין אבד ונשרף, ולא כתב שאם העור הופשט הדין שונה. נמצא, שכאשר הבשר אבד או נשרף – הזריקה לא מועילה להתיר את העור אפילו בדיעבד, ואם נפסל ועודנו קיים – לא יזרוק, אף על פי שהעור הופשט, ואם זרק – הורצה, והותר גם העור¹⁴.

כראב"ש, שכן לרבי היה לו להכשיר אפילו באבד ונשרף. כמו כן על פי המיוחס לר"ח, על פי רבי היה לו להתיר זריקה לכתחילה. לעומת זאת על פי תוס' הרי זה כרבי, שכן לראב"ש יש לגזור אפילו בבשר שנפסל ועודנו קיים שהעור אסור. בשפת אמת צידד שהרמב"ם פסק בעניין זה כראב"ש, וטעמו, שתירוק הגמ' לדעת רבי אליבא דר' יהושע הוא דיחויא בעלמא, והפשטות שרבי סובר כר' אליעזר, ולכן אין הלכה כמותו

הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות (ה,יט-כ) פוסק: "וכל עולה שלא זכה המזבח בבשרה – לא זכו הכהנים בעורה... כל קדשי קדשים שאירע בהן פסול קודם הפשטן – אין עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן – עורותיהן לכהנים". הרמב"ם מביא את שתי המשניות כלשונן ללא הסבר על היחס ביניהן. ברם, בהל' יח כתב: "כל הזבחים... אין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם", כדברי אביי: "אין הפשט קודם זריקה", ונראה אם כן שכוונתו ליישב את המשניות בדרכו של אביי, וכדעת רבי¹⁴.

ובהל' פסולי המוקדשין (יט,ט) פוסק הרמב"ם: "כבר בארנו שהקרבן שנפסל אחר שהופשט – העור לכהנים או לבעליו בקדשים קלים, אבל אם נפסל קודם הפשט – הרי העור כבשר וישרף הכל". כאן מפורש כדעת רבי, שבשר שנפסל קודם ההפשט גורם לעור להשרף עמו.

הפשט לפני זריקת הדם (הכהן ממסר בדם בעוד העור מופשט). הגמרא אומרת שלכתחילה אין מפשיטים את העור קודם זריקת הדם, אבל אם עשו כן - הקרבן לא נפסל משום כך. במקרה שהפשיטו את העור לפני הזריקה ואחר כך נפסל הבשר לפני הזריקה, לדעת רבי הכהנים זוכים בעור ולדעת ר' אלעזר בר' שמעון לא.

הטעם שפסק כרבי, משום שקיימא לן "הלכה כרבי מחבריו" (כתובות נא,א). יש בכך קושי, שכן רבא פירש את משנתנו אליבא דראב"ש, ולדבריו יש לומר 'הלכה כסתם

14. עצם הדין שאין הפשט קודם זריקה אינו מהווה בהכרח הכרעה כאביי, שכן אפשר שהוא מוסכם, אבל מכיוון שהרמב"ם מביא את המשניות הסותרות ללא הסבר פרט לסמיכות למשפט זה – משמע שזהו התירוץ לסתירה. ובוודאי אין לתלות ברמב"ם שבאומרו "קודם הפשטן" כוונתו כרבי "קודם שנראו להפשט".

15. בהשוואה לשיטות הראשונים לעיל בהבנת המחלוקת: על פי רש"י הרי זה

ולעיתים לא: לדעת רבי הדבר תלוי בשאלה האם בשעת הפסול העור כבר הופשט, ולדעת ר' אלעזר בר' שמעון הדבר תלוי בשאלה האם הפסול אירע לפני הזריקה או אחריה.

מחלוקת זו מתחלקת לשתיים: א. נורק הדם ואחר כך נפסל הבשר בטרם הופשט העור – לרבי העור נגרר אחר הבשר ודינו להישרף, ולראב"ש יפשיטו הכהנים את עורו וישתמשו בו. הרמב"ם פוסק כרבי.

ב. הופשט העור ואחר כך נפסל הבשר בטרם נורק הדם – לדעת רבי הזריקה מתירה את העור, ולדעת ראב"ש לא, על פי שיטת ר' יהושע שבהעדר בשר הראוי לאכילה או הקטרה אין לזרוק את הדם. ונחלקו ראשונים מה בדיוק התיר רבי: יש אומרים שהתיר לזרוק את הדם לכתחילה, מחמת הפסד הכהנים (המיוחס לר"ח); יש אומרים שהכשיר רק בדיעבד, אם הבשר הפסול עודנו קיים (תוס'); ויש אומרים שהכשיר בדיעבד אפילו אם הבשר אבד או נשרף (רש"י; וכשהבשר קיים גם ראב"ש יכשיר בדיעבד). ברמב"ם משמע שאם הבשר קיים וזרק את הדם – בדיעבד העור מותר (כרבי לדעת תוס' או כראב"ש לדעת רש"י). ויש שפירשו בדעתו שאפילו אם הדם פסול – הזריקה מתירה את העור (ר"י קורקוס).

אולם הר"י קורקוס מפרש: "שנפסל במחשבת הזמן" – לפני ההפשט דווקא¹⁶. מדבריו עולה חידוש גדול, שלא רק פסול הבשר קודם הזריקה איננו אוסר את העור, אלא אפילו פסול הזבח כולו אינו אוסר את העור, אם היה לאחרי ההפשט (בניגוד למה שהתבאר לעיל על פי התוספתא)¹⁷.

על פי זה מסביר הר"י קורקוס את משפט הסיום בהלכה זו: "זבח שהופשט קודם זריקה אינו פסול", שאין כוונתו לזבח עצמו, אלא לעור: זבח שהופשט עורו קודם הזריקה – העור אינו פסול עוד בשום אופן¹⁸. גם בכסף משנה פירש כר¹⁹, אלא שכתב: "אין העור נפסל עוד אפילו נפסל בשר קודם זריקה", ולא כתב את החידוש של הר"י קורקוס, שאפילו פסול כללי בזבח אינו אוסר את העור.

סיכום

עולה שנפסלה, כגון במחשבה הפוסלת – לא זכו הכהנים בעורה. גם אם הדם בלבד הוא שנפסל – זריקתו אינה מתירה את העור (תוספתא, וכן דעת תוס' ורבים מהאחרונים; והרא"ש חולק).

כשהבשר בלבד הוא שנפסל, לעיתים זכו בו הכהנים

מערכה רעא. עור קרבן שנמצא טריפה (קדא)

שיטת רבי חנינא סגן הכהנים

ר' חנינא סגה"כ אומר במשנה: "מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה". ר' עקיבא קיבל את דבריו ואף הסיק מהם מסקנה מעשית לגבי בכור, אבל חכמים דוחים את הדברים: "לא ראינו – אינה ראייה".

הגמ' תמחה על דברי ר' חנינא, שכן בין לשיטת רבי ובין לשיטת ר' אלעזר בר' שמעון יש מציאות של עור הנשרף, כגון שלאחר הפשטו נמצא הקרבן טריפה במעיו, וזהו פסול שאירע לפני ההפשט וזריקת הדם, והכל מודים שזריקת הדם אינה מתירתו לכהנים! הגמ' משיבה: "קסבר נמצאת

במערכה הקודמת התבאר, שהתורה לא זיכתה לכהנים עור קרבן שנפסל. ואף כשהקרבן בכללו לא נפסל, אלא רק בשרו, הרי שאם הפסול התרחש לפני זריקת הדם ולפני הפשטת העור – הכל מודים שהעור ישרף עם הבשר. נובע מכך, שקרבן שנמצא טריפה – עורו ישרף, שכן זהו פסול כללי בקרבן, ואף התרחש לפני הפשטו. ברם, בסוגיה מובאת דעה לפיה עור זה מותר בהנאה. יש לברר את טעמה וגדרה של שיטה זו, האם הדבר נאמר גם במקרים נוספים של פסול, וכיצד נפסק להלכה.

לשאלה זו יש השלכה גם בזמן החורבן, באשר לעורו של בכור בעל מום שנמצא טריפה.

בחדת דניאל. מכל מקום משתמע מהריק"ו שנדרשת זריקת דם להתרת העור, ונראה שדעתו כרא"ש הנ"ל, שזריקת דם המועילה לעניין "אם עלה לא ירד" מועילה להתיר את העור.

18. לכאורה אין זה פשט המשפט, אלא כוונתו שהדין שאין הפשט קודם זריקה אינו מעכב, וכן פירש בקרית ספר ובכס"מ בהל' מעשה הקרבנות הית. הריק"ו מיאן בפירוש זה, מפני שלדעתו הדבר פשוט. עוד העיר, שדין זה אינו שייך לפרק זה, וראוי היה לאומרו בהל' מעשה הקרבנות. על כך יש להשיב, שמשפט זה אינו דין בפני עצמו, אלא המשך לנימוק מדוע זבח שהופשט עורו קודם הזריקה ואחר כך היתה בו מחשבת שלא לשמו כשר (כפירוש החק נתן לעיל, ש"שנפסל במחשבת הזמן" היינו אחר ההפשט), שכן הקדמת ההפשט לזריקה אינה פוסלת.

19. בסתירה לפירושו בהל' מעה"ק הנ"ל בהערה הקודמת, כפי שהעיר בחק נתן כאן.

בזה. ועיין גם בחז"א (בכורות סי' כג), שכתב כעין זה והציע דרכים נוספות בהבנת הרמב"ם.

16. על פי פירושו של החק נתן, המשפט "וכן" בא להוסיף עוד מקרה שבו העור נשרף, מלבד המקרה של פסול שקודם ההפשט, והוא בפסול שלא נרצה הזבח. על פי פירוש הר"י קורקוס, המשפט "וכן" בא לפרט מה הם הפסולים שעליהם דיבר במשפט הקודם הגורמים לעור להשרף, ולאפוקי ממחשבת שלא לשמה, שאינה פוסלת. יש בזה קושי, שכן ראוי היה לרמב"ם לומר "לפיכך" במקום "וכן". הר"י קורקוס הציע פירוש נוסף שמיקל את הקושי, ש"שנפסל" מוסב על "ונמצא טריפה או שנפסל", כלומר, שמדובר על מקרה חדש שלאחר ההפשט נודע שנפסל לפני ההפשט.

17. נראה מדברי הריק"ו שהדבר פשוט לו שכן דעת רבי. גם בחק נתן נקט כך בדעת רבי, אלא שהבין ברמב"ם כדעת הליקוטי הלכות, כנ"ל, ותמה על כך; והעיר עליו